

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

ABONAMENTUL : (48 NUMERE)

In România un an . . . . . 10 lei
„ „ „ sease luni . . . . . 6 „
In toate țările uniunii postale un an 12 „
„ „ „ „ „ sease luni 7 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
Bulevardul Ferdinand, 55. — București

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

DIRECTOR :

C. RADULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

UN NUMAR :

25 Bani

Se poate cu numărul la principalele
depozitarii de ziare
din țară

Prețul anuaștilor pe ultima pagină
a paginii : 10 lei.

No. 12.

DUMINICĂ 10 IANUARIE 1910

Vol. 7.

SUMARUL

NOUTĂȚI :

In amintirea lui Ion Creangă. — Viața muzicală la noi : Concertele simfonice cu d. Enescu. — Concertul societății «Carmen». — Revista Revistelor.

POLITICA :

A. D. XENOPOL. *Schimbarea vieții politice în România.*

CESTIUNI ACTUALE :

DR. HURMUZESCU. *Protest către d-l Ministru al Instrucțiunii Publice și al Cultelor în chestia catedrei de fizică, vacantă la Universitatea din București.*

ȘTIINȚE SOCIALE :

N. ZAHARIA. *Dușmănia.*

CRITICA LITERARĂ :

EUGEN PORN. *Un poet : P. Cerna.*

NOTE ȘI DISCUȚIUNI :

CĂPITANUL LAUREZAC. *Pentru ce să se vulgarizeze știința militară ?*

ARTUR GOROVEI. *Un om susceptibil și foarte irascibil.*

NOUTĂȚI

In amintirea lui Ion Creangă

În ultimul număr al revistei *Cumpăna*, d. Mihail Sadoveanu publică un prea frumos articol : *In amintirea lui Ion Creangă* din care redăm sfârșitul :

«Cine a priceput oare suferința omului care a locuit într-o mahala a Iașului ? Cine a înțeles-o supt masca veseliei lui ? Între două lumi își ducea crucea : una în care nu se simțea la locul lui, alta care-i era dragă, era a lui, și-l respingea. Răspopit, hulit, — trebuia să trăiască departe de Ozana lui și de toți acei ce nu-l înțelegeau, într-o mahala oarecare, o viață oarecare, fără lumină, fără mulțumire.

Și blăstemul pe care îl zvârleau cei mulți a stăruit parcă și după moarte ; căci și azi mormântul lui stă fără cruce, fără flori, la *Eternitatea*.

*Mormânt fără
și fără prieten..*

Sunt astăzi multe suflete care tresar de un fior dumnezeesc, când primesc ca o muzică sfântă cântarea povestirilor lui. Creangă însă nu mai este ca să se bucure de această supremă mângâcere.

Noi tinerii, îi vom ridica un monument în inimile noastre. Generația lui însă l-a lăsat uitării și pe el, și lăsat uitării și tot ce se lege de el.

Casa din Humulești s'a prefăcut. Cea din Țicău mâine nu va mai fi. Cele trei case din Fălțiceni, din ulița Rădășenilor, au suferit și ele prefaceri. Una, aceea în care scriu aceste rânduri, a fost a lui Vasile Fieraru ; altele, care se văd de aici, mai la vale, au fost a lui Pavăl Ciubotaru și a lui moș-Bodrângă ; *Amintirile* sunt pline de ele. Mâine nici acestea nu vor mai fi. Dar mâine nici mormântul lui Creangă nu va mai fi, — căci o soartă vitregă face ca pulberea multor oameni mari să fie pulberată în vânturi !»

* * *

Viața muzicală la noi : Concertele simfonice cu d. Enescu.

D. Enescu, bucuria celor de mai acum câți-va ani cari vedeau dela început într'ansul o glorie a noastră muzicală, ne apare din când în când, cu silueta-i de-un cel mai pur gust parizian, ca o floare exotică. E o iluzie însă. O iluzie pe care de sigur artistul s'a gândit că publicul nostru are mare nevoie să o aibă atunci când e vorba să prețuiască arta... Și n'a greșit. Am văzut, la festivalul de Duminică trecută, ochi, cari veniseră să admire în d. Enescu mai mult pe răsăritul publicului parizian, decât pe virtuosul vrăjit al vioarei și pe compozitorul emerit...

...*Poema Română* (1897) cu care d. Enescu ține să ni se prezinte întotdeauna, a fost socotită încă dela început ca cea mai de seamă lucrare cu care arta noastră muzicală se poate înfățișa străinătății. Scrisă în stil mare, betovenian, ea are și păcatul mai tuturor operelor pur descriptive : platitudinea. Afară de elementele naționale, nu găsim aci mare lucru nou în chipul de a trata un program, de altfel destul de banal, ca acesta : o seară de vară, cântecul păstorului, o furtună, etc. Însăși doina, mult cunoscuta noastră doină, n'a putut fi scoasă aci, cu desăvârșire, din banalitatea cu care atâtea mediocrități muzicale au înveștmântat-o.

Găsesc însă «cântecul cocoșilor» cu totul original, plin de humour, tratat în sfârșit cu mult simț de artă. La Enescu, cântecul acesta nu mai este o imitație instrumentală plată ; — el capătă un caracter marcat artistic prin viața și sensul nou pe care i-l dă artistul în afară de cel pe care i-l a dat natura. Cântecul acesta — fără valoare artistică personală — ajunge aci,

prin chipul cu care e tratat: mai întâiu singuratic, sfios, apoi treptat într'un ansamblu foarte sugestiv, — să capete adevărate proporții epice ale unui imn de bucurie, de victorie, pe care pasărea aceasta destul de comună dar totuși atât de ciudată, l-ar arunca, mândră parcă de misiunea ei. Soarelui.

Simfonia op. 13 (1905) ne-a dat dovada maturității talentului d-lui Enescu. O orchestrație modernă, destul de sobră, afară de partea II care suferă de lungimi, ne-a făcut să vedem în autorul ei un stăpânitor perfect al verbului orchestral și să întrezărim o elevațiune de spirit foarte puțin comună.

În cele două *Rapsodii Române* (1901) d. Enescu tratează adesea cu mșteșug, pe alocurea cu o îndrăzneală de admiral, mai multe teme populare foarte fericit alese. Ar trebui însă îndepărtate, din lucrări ca acestea, fioriturile strecurate în muzica noastră populară de lăutarii țigani. Mulțimea apoi a temelor (pe alocurea melodii luate pe de-a-neregul) adunate în aceeași rapsodie, strică caracterului de sinteză reprezentativă pe care acest gen muzical îl comportă. Rostul superior al artei e de a scoate în relief trăsătura dominantă, unitară și eternă din produsul variat și instinctiv al geniului popular. E destul aci să ne reamintim cum au înțeles lucrul acesta un Liszt și un Grieg.

Festivalul Enescu a avut în sfârșit darul neprețuit să arate celor ce se îngrijesc de arta muzicală, aceea ce s'a făcut mai bun și mai serios pe tărâmul acesta la noi; — iar celor, prea puțini, scrutați îndrăzneți ai negurii viitorului i-a făcut de sigur să vadă mai limpede și ceea ce mai avem încă de așteptat dela d. Enescu.

*

La concertul dela 3 Ianuarie, d. Enescu ni s'a arătat și ca dirigent al operilor celor mai moderne în muzică. Mărturisesc că am admirat în d. Enescu pe talmaciul vrăjit al capodoperilor muzicale, pe maestrul cu priceperea largă, profundă și cu simț artistic superior, pe maestrul fără pereche până acum în mijlocul nostru. Dirijând fără partitură, D sa s'a arătat adânc pătruns de-acel «vague» și de-acel farmec «abscons» — ca să mă exprim cu un termen drag lui Mallarmé — din *L'Après-Midi d'un Faune* de Cl. Debussy, — de metafizica stranie, dar lucidă când ai ajuns să fii inițiat în expresia muzicală nouă, din *Moarte și Transfigurație* de Richard Strauss, — și de tot tragicul înălțător al unei pasiuni ardente și fatale ca cea din *Tristan și Isolda* de Wagner.

E păcat însă că în mijlocul unui asemenea program, d. Enescu a avut — cum să zic?... — slăbiciunea, să ne prezinte și o parte din lucrarea unui tânăr compozitor Stan Golestan: *Simfonia Română*. Ca temă a acestei părți servește faimoasa «Sârba Popilor»... Afară de prea puține părți tratate oarecum cu mșteșug, de pildă atacarea temei, la început, de către alături, apoi largo cu care sfârșește această simfonie, — lucrarea d-lui Golestan nu prea dovedește multă artă. Mai întâi d-sa dovedește o ignoranță completă a rostului superior pe care Simfonia îl are în arta muzicală. Întreaga lucrare executată apare amorfă, fără sens și fără prea mult simț artistic. Găsim tema acestei Sârbe a Popilor, destul de vulgară, așa că nu văd ce drept ar avea la însemnătatea pe care d. Golestan a căutat să-i dea brodând pe ea o parte întreagă a unei simfonii! fie ca chiar românească...

C. B.

* * *

Concertul societății „Carmen“.

Suntem bucuroși să putem releva din nou — în mersul manifestărilor noastre de artă populară — concertul dat de societatea corală Carmen în seara de 21 Decembrie 1909 la Ateneul Român. Corurile executate au avut un punct în plus la va-

loarea lor artistică, aceea de a fi fost în parte potrivite cu sărbătorile Crăciunului. În acest sens au fost *Iisus-prunc* de P. Tschaiikovski, *Sfântul Domn Isus* Gevaert și *Plecarea Magilor* de D. Kiriac, maestrul societății. Corurile «românești» au avut și de data aceasta aceeași entuziastă influență asupra publicului ca în atâtea alte rânduri. Și-au adăogat «cântece slovăcești» executate cu aceeași grijă, caracteristică societății corale Carmen.

Se cuvine să relevăm în deosebi felul cum s'a prezentat în aria și corul din opera *Alceste* Domnișoara Drăgulinescu, a cărei voce și ca fințe și ca siguranță n'are decât progres, desăvârșire, și care — firește — dă semne de un bun element al viitoarei opere române.

V. V. II.

* * *

Revista Revistelor

În No. 6 din revista 1907 de I. Gr. Peuceșcu, într'un articol intitulat *Steagul roșu* se exprimă astfel despre hatjorirca socialiştilor în Cameră de către d. Iorga:

«Respectul credinței altora, trebuie să fie pentru noi un principiu diriguitor; compromisiunile formează o atmosferă nebuloasă și crează o anarhie morală care împedecă urmărirea idealului sărit.

Trebuesc câteva idei, care să lumineze asemenea diferitelor scinnale de pe liniile ferate, idei mari și largi care să strălucească totdeauna la fel, pentru ca drumul ales să poată fi păzit până la cap.

De accia rău a fost, când într'una din ședințele Camerei, unul din spiritele cele mai puțin tolerante, unul din oamenii noștri politici care împrăștie ură, în aplauzele chiar ale acelor cari odată s'au umbrat sub cutele unui steag roșu, simbol al idealului lor de atunci, a cerut guvernului să nu mai tolereze ca acelaș steag să intrupezze astăzi idealul altora.

Dar răul este chiar o condiție pentru a progresa în bine.»

Convorbiri critice Decembrie 1909.

D. Mihail Dragomirescu despre poeziile lui P. Cerna:

«Dar pe cât de adâncă, nouă și sănătoasă este gândirea din poezia filozofică a lui Cerna, tot pe atât de viu și puternic este avântul de viață care, având acest temelie sufletească, se desfășoară când sufletul poetului e cuprins de pasiunea dragostei. Cerna e poetul fericirii, a fericirii puternice, vibrante de viață, plină de avânt inconștient, de nebunie Dumnezeuiască. Cine vrea să se convingă n'are decât să citească bucată «Noapte» o adevărată capodoperă a literaturii noastre erotice.

Dar și acum, ca și în articolul meu de acum trei ani, m'am ocupat numai de originalitatea și adâncimea concepției acestui poet care din acest punct de vedere ne apare, în adevăr, ca mare. M'am ocupat prea puțin de formă, — și voi fi nevoit să reviu, cu atât mai mult cu cât, pe lângă multe laude, va trebui să aduș și multe rezerve.»

D-l Corneliu Moldovanu despre „Viforul“ d-lui Delavranca.

«Ca încheiere, *Viforul* e o piesă de mare spectacol, cu mult fast, multă feerie și multă larmă. Departe de a avea unitatea și desfășurarea frească a *Apusului de Soare*, deși mai bogată în acțiune și mai energică în desfășurare, rămâne inferioară celei dintâi, în ce privește unitatea.

E destul să amintesc că decorurile se datoresc maestrului Costin Petrescu, ca orice laudă să fie de prisos.

Costumele bărbaților frumoase și bine alese. Costumele femeilor sunt uneori prea moderne, ceea ce strică atmosfera arhaică a dramei.»

POLITICA

SCHIMBAREA VIEȚII POLITICE IN ROMÂNIA

Până acum a fost oarecum un fel de dogmă în politica lăuntrică a României, aceea că viața ei trebuie să fie frământată numai de cele două partide numite *istorice*: liberalii și conservatorii. Și această părere și-a găsit un puternic sprijin în capul Statului, care și dânsul împărtășește acciași convingere.

Evenimentele însă, cari sunt mai tari decât părerile oamenilor, ne arată o îndrumare istorică ce dovedește că seriile de dezvoltare tind a fărâməturi viața politică și a substitui jocului alternativ al celor două partide «istorice», un altul mai complicat, întemeiat pe înmulțirea grupărilor,

Dacă ne uităm în trecut, găsim că și până acuma viața politică a fost din când în când împetritată și de alte pete decât albe și roșii. Așa bună oară la 1866 când se rostește mai cu putere alcătuirea partidelor, cel liberal și cel conservator, apare pe lângă ele și acel *fracționist*, care ca nuanță osebitoare, combătea domnia străină, și era reprezentantul cel mai aprig al antisemitismului. Mai târziu, când cu reforma constituției, în urma tractatului de Berlin, se naște iarăși partidul *liberal moderat*, care avu un rol destul de însemnat în combaterea planului de împământenire a tuturor evreilor, și contribuă mult la redacția actuală a articolului 7 din constituție. După aceea se ivi partidul *radical* tot în Iași, care trecu mai târziu la conservatori. Nu de mult se ivi o desbinare în partidul liberal și anume *drapelisti*, care turbură în mod foarte serios apele matcei din care se desfăcuse. În sfârșit nu trebuie să uităm și partidul așa numit *junimist*, care se desfăcu dintr'o societate literară pentru a îmbrăca o formă politică, ce alcătuă în sânul partidului conservator o grupare aparte, grupare ce abia în timpurile din urmă s'a contopit iarăși în sânul lui, sau mai bine zis l'au contopit pe dânsul în sânul ei. Pe lângă toate acestea mai mișună în ascuns și o înfiripare a unui partid *socialist*, sau dacă voim *poporanist*, care fiind însă prea șubred, caută un sprijin a lăstarelor sale pe vechiul trunchiu liberal.

Prin urmare nu se poate zice că viața poporului român s'a frământat și până acum numai între cele două mari partide ale conservatorilor și liberalilor. Dar pe de altă parte este netăgăduit că acele desbinări și formații deosebite nu au avut până acuma puterea de a trăi prin ele însăși, ci au căutat pururea a se alipi când la o parte când la alta, pentru a se stinge apoi și a dispărea în una din cele două mari formații politice ale poporulul Român.

De odată însă se rostă o desbinare mare în viața politică românească, și această desbinare se produse în sânul partidului conservator, prin alcătuirea *partidului conservator-democrat*, care apărū și se menține ca a treia putere în jocul partidelor politice.

Numai acei ce văd în mersul societăților omenești

lucrarea exclusivă a individualităților, pot să-și închipue că ivirea acestui partid nu e decât o creațiune momentană, datorită numai mișcării de nemulțumire ale unor personalități; și nu văd în ele ceea ce se manifestă în adevăr, puterea curenților istorici, care împinge la suprafața societății formații nouă, eșite din nevoile frământate în adâncime.

Partidul conservator-democrat trebuia să iasă la lumină și anume ca un partid intermediar între vechii conservatori către care se alipiseră junimiștii și partidul liberal adăogit cu socialiștii, ale căror păreri acest partid le îmbrățișă cu prilejul răscoalei sătenilor. Și era de nevoe această formație politică a conservatorilor democrați, de oarece sunt în România un număr îndesul de mare de oameni, cari deși nu admit principiile aristocratico-conservatoare, totuși nu voesc să se dea nici în apele socialiste, ci doresc să păstreze o cale mijlocie între prea repede mers înainte și prea rostita întoarcere către trecut. Din cele spuse se vede însă că partidul conservator-democrat trebuia să ia ființă chiar dacă desbinarea între capii partidului conservator nu ar fi izbucnit pe un tărâm aproape personal. Căci așa e întocmită această lume omenească, că toate mișcările ei trebuie să aibă de organ persoanele din care ea se compune; dar aceste persoane nu sunt decât organul puterilor istorice, care se manifestă la lumină prin suflutele omenești întrupate în carne și în oase.

Partidul liberal văzând că mai multe defectiuni se produsese în rândurile sale din cauza înclinării către socialiști, se îndepărtă de dânsii în timpurile din urmă, ceea ce avu de efect, că socialiștii chiar acum caută să se organizeze în partid deosebit, acel *social-democrat*.

Dacă adăogim la aceste diferite nuanțe ale vieții politice încă și pe *naționaliști*, reprezentanții mai ales ai antisemitismului și moștenitorii «fracționiștilor» și a «liberalilor moderați», atunci ne vom convinge că aceste diverse partide vor desbina viața politică românească în mai multe grupări, și că deci, de acum înainte această viață nu va mai fi frământată numai de jocul celor două mari partide istorice, după cum s'a întâmplat până în pragul vremilor în care trăim.

Aceste deosebite partide, conservatorii puri, conservatorii-democrați, liberalii, socialiștii și naționaliștii, sunt grupate în jurul unor mănunchiuri de idei rezultate din totalizarea intereselor ce reprezintă; și ideile acestea sunt destul de nereductibile pentru a nu mai îngădui o contopire a lor unul cu altul. Apoi numărul elementelor ce le compun adăogându-se neconținut prin lățirea tot mai întinsă a vieții politice în masele poporului, ele au puțința de a trăi o viață proprie și numai sunt nevoite de a-și perde apele lor în curente mai mari din cari s'au desfăcut.

Prin urmare va trebui să ne hotărâm să vedem viața noastră politică frământată de mai multe tendințe și împărțită în mai multe partide politice.

Dar această transformare neflăturată pentru tot omul ce cugetă, va fi ea spre binele sau răul țării? Întrebarea este pentru noi indiferentă de oarece cu ne-

cesitățile istorice nu se poate sta la tocmeală, și va trebui să caute a se realiza binele și în această nouă formă de viață politică.

Nu avem însă decât să ne uităm peste hotare pentru a vedea cât de fărâmată este aceasta viață la popoarele Europei. Fără a vorbi de Austria, în care mulțimea partidelor politice provine în parte din deosebirea naționalităților ce o compun, dacă privim chiar la Germania, Franța, Italia, sau chiar la Anglia, găsim că pretutindeni viața politică nu e împărțită numai în două mari ramuri, cum se pretinde ca ea să rămâie împărțită la noi, ci partidele pretutindenea sunt mai numeroase, apărând fiecare din ele câte un alt ideal și alte interese. Cum e cu puțință ocărnuirea țării în asemenea condiții? Intr'un chip foarte simplu ca principiu, deși foarte greu de realizat în practică, anume prin constituirea de majorități artificiale, alcătuite din unirea mai multor grupuri într'un cuget comun.

Și să nu se creadă că acest sistem parlamentar este mai rău decât acela întemeiat numai pe două grupări politice. Țara numai e dată în exploatarea alternativă a unuia din cele două mari partide, și acel ce sprijină ministerul nu mai încasează toate foleasce și nu mai închide ochii asupra tuturor abuzurilor, cum se întâmplă lucrul când în o țară cumpăna vieții politice se pleacă numai cât între liberali și conservatori. Sprijinul guvernului făcându-se prin coaliții, centrul de greutate care îl menține la putere cade în afară de sfera partidelor politice și mai rămâne un locușor și pentru privityherea intereselor țării.

A. D. XENOPOL.

CESTIUNI ACTUALE

PROTEST CĂTRE D-LE MINISTRU

AL

INSTRUCȚIUNII PUBLICE ȘI AL CULTELOR

ÎN CHESTIA CATEDREI DE FIZICĂ

VACANTĂ LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

Domnule Ministru,

Subsemnatul, profesor de fizică (gravitate, căldură și electricitate) al Facultății de științe din Iași, viu prin aceasta, a vă ruga să bine-voiți a reveni asupra concursului de agregatie ce ați publicat pentru catedra vacantă de fizică (gravitate, căldură și electricitate) de la universitatea din București, pentru considerentele ce voi avea onoarea a desvolta prin prezenta.

Mărturisesc că m'am hotărât cu greu a vă adresa acest protest; căci știu cât este de ingrat de a pleda *pro domo*.

Sunt silit însă să o fac, pentru a-mi apăra drepturile. Am fost judecat cu atâta nedreptate de unii colegi dela universitatea din București, și în mod atât de arbitrar, — chiar în contra interesului Universității în numele căreia au lucrat, — în cât cu toată dorința mea de a nu produce discuțiuni împrejurul numirilor, după cum foarte adesea s'a întâmplat, mă văd nevoit să o fac, pentru demnitatea locului ce mi s'a recunoscut în știință de către reprezentanții fizicii din Occi-

dent și pentru prestigiul Universității din care fac parte. Cred că îmi îndeplinesc o datorie către cei ce lucrează pe terenul științific și didactic în această țară, protestând contra arbitrarului, cerând aplicarea legilor și regulamentelor în litera și spiritul legii, în mod obiectiv și numai în interesul învățământului și al științei.

La prima publicare de vacanță a numitei catedre, nu m'am prezentat, cu tot indemnul cător-va prieteni. Îmi părea rău să-mi părăsesc laboratorul dela Iași montat cu atâta trudă, și să reîncep din nou la București o altă muncă de organizare și de instalare, cu toate greutățile ei, — tocmai acum când ași fi putut profita mai cu folos de mijloacele de lucru de cari dispune acest laborator, continuând mai cu temeiu șirul lucrărilor și experiențelor începute.

Posibilitatea de a fi folositor la un număr de studenți cât mai mare atrage de sigur pe profesor în centrele universitare mai populate; pentru mine însă era și dorința de a mi se recunoaște un drept, constatând tot odată că și la noi în țară munca sinceră și neîntreruptă pe terenul științific, poate fi apreciată în mod obiectiv — în afară de orice alte influențe.

Pentru a-mi putea mai bine da seama despre aceasta, nu am făcut nici un demers decât înscrierea cuvenită. Am cerut catedra vacantă în virtutea drepturilor ce îmi acordă legea și în baza precedentelor stabilite și aprobate de d-voastră, de oarece ele au rămas neschimbabile. — Intr'adevăr, situațiunea mea îmi dă drepturi, pentru că am fost numit la 15 Februarie 1900 profesor definitiv la catedra ce ocup, identică cu cea vacantă, fiind recomandat în unanimitate de ambele universități, în baza art. 69, al. *d* a actualei legi a învățământului superior, adică pe temeiul lucrărilor mele științifice găsite de valoare de către comisiunile respective de cercetare.

De atunci am continuat a produce mai departe pe terenul științific, lucrări cari au fost găsite interesante, de oarece se găsesc a fi citate de revistele științifice din streinătate, iar metodele noi date de mine sunt utilizate de fizicianii din apus. Putem cita mai recent cazul cu lucrarea mea: *Electrometrul cu compensație*, adoptată și citată de către **Dr. C. W. Lutz**. (*Eine neue Form des Elektrischen Aspirations-Apparates*). Sitz. K. B. Ak. des Wiss. Math.-phys. klas. Jahr. 1909, 14 Abt); de asemenea cu altele, consemnate în alăturatul memoriu unde se poate citi părerea oamenilor de știință asupra lucrărilor mele, exprimate în cărțile de fizică clasice.

Tot în memoriu arăt, foarte pe scurt, activitatea ce am desfășurat prin organizarea laboratorului ce conduc, pentru a-l aduce la nivelul laboratoarelor similare din occident, creând nu numai mijloacele materiale și tehnice indispensabile unui laborator, unde se lucrează, dar provocând acea atmosferă de lucru, de încercări și de experimentări indispensabilă acestei științe.

Am cerut catedra vacantă pentru că, îndeplinind odată toate cerințele actualei legi, recunoscute în unanimitate de ambele universități, credeam că am tot dreptul, și prioritatea asupra celorlalți candidați, după cum indică chiar legea prin al. *a* din art. 69; pentru că este cazul unei catedre identice și pentru că legea învăț-

mântului superior dela primul său articol, articolul 53, în text, și până la sfârșit nu face nici o deosebire între cele două universități, nici ca apunamente pentru profesori, nici ca ani de studii, nici ca grade de studii, în sfârșit ca nimic.

Mai mult decât atât, Universitățile participă în mod solidar la alegerea și numirea profesorilor ei, și sunt responsabile moralmente de recomandările făcute.

Cred că bine a făcut legiuitorul menținând această legătură între cele două universități, dispozițiune care era sub o altă formă în legea dela 1864.

Mediul științific dela noi fiind foarte puțin dezvoltat încă, și concentrat în jurul celor două universități, numărul specialiștilor într'o ramură de activitate, în general, se reduce la doi, câte unul de fiecare universitate; în caz când unul lipsește, e bine să rămâie cel puțin unul care să judece cu competență, în astfel de ocaziuni. Această legătură ar trebui să fie un control și o emulațiune reciprocă între cele două centre universitare.

Cum la numirea mea, făcută după actuala lege, au participat ambele universități; cum catedra vacantă este absolut identică, ministerul ar fi putut supune cererea mea deadreptul consiliului permanent spre transferare, după cum s'a făcut în cazul d-lui profesor Sabba Ștefănescu. Cazul meu fiind mult mai simplu, procedarea aceasta ar fi fost cea mai indicată, dat fiind că d. Țițeica se găsea și atunci ca și acum membru în consiliul permanent și că a semnat avizul de rechemare în învățământ a d-lui Sabba Ștefănescu.

Intr'adevăr avizul consiliului permanent No. 322 din 20 Iunie 1905 rechemă în învățământ pe d. Sabba Ștefănescu la o catedră de Paleontologie creată din nou pe lângă Universitatea din București, *cu drepturile și datoriile ce le-a avut la catedra de Geologie și Paleontologie dela Universitatea din Iași.*

D-l S. Ștefănescu fusese numit la o catedră de geologie și Paleontologie a Universității din Iași, în baza lucrărilor sale de valoare, la 13 Noembrie 1900; dar din diferite interese neputând să funcționeze la acea catedră, își dă dimisia pe ziua de 17 Noembrie 1900, rezervându-și dreptul după legea de atunci de a intra în învățământ, în intervalul de 5 ani. Prin legea din 1901 această limită se reduce la 2 ani.

În numitul aviz consiliul permanent valorează drepturile reclamantului de a putea intra în învățământ în intervalul maxim conform art. 69 și 25 din legea dela 1900, pe temeiul art. 44 și 77 din legea dela 1901 și art. 75 din regulamentul numirii docenților, agregăților și profesorilor.

Consiliul nici nu se oprește a discuta faptul că catedrele nu sunt identice și că nu sunt la aceiași Universitate.

Cu admiterea drepturilor câștigate, admite și transferarea dela o catedră la alta și dela Universitatea din Iași la cea din București.

Membrii consiliului permanent care semnează acest aviz sunt: d-l Țițeica și d-l Dimitrescu-Iași.

Ministerul a crezut de cuviință să urmeze în cazul meu o altă cale, aceea de a cere avizul celor două Universități asupra numirii unui titular la catedra vacantă.

Colegii mei dela Universitatea din Iași, cunoscând în deajuns activitatea mea pe terenul științific, pe terenul cultural și pe cel didactic, m'au recomandat pentru a ocupa catedra liberă.

Universitatea din București a înțeles să și exercite deplina ei autonomie supunând titlurile și lucrările mele unei noi analize alături cu ale celorlalți doi candidați; n'a ținut în seamă titlurile și drepturile ce le dă unui profesor munca și experiența timp de zece ani, și nici reputațiunea stabilită în țară și mai cu seamă în străinătate.

Universitatea din București a procedat la numirea comisiunii care să cerceteze titlurile și lucrările candidaților.

Știut este că numărul și valoarea lucrărilor unui candidat arată în deosebi cunoașterea metodelor unei științe și puterea lui de concepție și de explicare, adică dovedește pe savant; aptitudinile lui didactice și de profesor se cunosc din practica lui la catedră.

Un profesor universitar, bine pregătit, trebuie să răspundă la ambele aceste condițiuni, de aceea în universitatea germană, care este tipul unei bune organizări, la catedrele libere, se preferă în totdeauna profesorii formați, adică cei ce au trecut prin perioada de incercare, de privat-docent și de profesor extraordinar.

Dacă comisiunea însă n'a vroit să ție seamă de acestea, trebuia să și îndeplinească rolul cu scrupulozitate, *conform legei, în mod obiectiv*, ca să nu fie bănuțită de părtinire.

Conformându-se spiritului legii, trebuia să facă un raport amănunțit asupra tuturor lucrărilor candidaților, arătând cuprinsul lucrărilor, rezultatele, metodele, părerea oamenilor de știință asupra lor, citațiunile, etc., cu discuțiunile etc.

În loc de această lucrare, comisiunea a adus un raport de două pagini, de impresie generală și *foarte superficială*, unde aprecierile cele mai contrarii se ascund sub niște fraze dulcegi și meșteșugite, distribuind elogiile ipocrite pe unele locuri, năcocind învinuiri pe alierea și asfixiând sub flori pe cei doi candidați condamnați mai din'nainte.

Nu era neapărat trebuință de a avea în comisiune un specialist în fizică pentru a scrie un astfel de raport atât de superficial, de o parțialitate așa de străvăzătoare, și răspunderea este cu atât mai mare pentru numitul specialist, cu cât D sa este și membru în Consiliul permanent al Ministerului Instrucțiunii publice, adică straja și chezașia pentru paza bunei aplicațiuni a legilor și regulamentelor.

Transcriu aici partea din raport relativă la mine:

«D-l Profesor D. H. are necontestat o deosebită înlesnire în a expune cu claritate și în a experimenta cu multă îndemânare; la aceasta contribuie neîndoios și experiența îndelungată ce a dobândit ca profesor, cum și mijloacele de care dispune la Universitatea din Iași și ca material și ca personal, și de cari, cu părere de rău o spunem, Universitatea noastră este lipsită.»

Lucrările sale însă sunt mărginite într'un cerc foarte restrâns, reducându-se unele la mici experiențe începute dar necomplete de alți autori, altele fiind simple conferințe foarte clar expuse după cum spuneam mai sus.»

Astfel d. raportor binevoește să'mi găsească unele calități, dar și acestea sunt datorite experienței ce am dobândit ca profesor și mijloacelor de cari dispune laboratorul ce dirijez.

D-l raportor se face că nu știe că toate mijloacele de care dispun, se datoresc numai muncii mele neconținute și interesului ce totdeauna am purtat acestui laborator. Eu am creat laboratorul, iar nu laboratorul m'a făcut bun profesor și bun fizician.

Nimic din toată această instalațiune, *de care este lipsită Universitatea din București, după cum cu părere de rău o spune raportorul*, nu exista înaintea numirii mele ca profesor la Iași. La București când s'a despărțit catedra de fizică în două, s'a împărțit și vechea colecțiune între cele două catedre; iar aici nimic nu mi s'a dat din vechea colecțiune, și a trebuit, totul prevăzut dela cel mai mic lucru.

Dacă după o muncă de atâția ani, luptând cu tot soiul de greutate, am ajuns să posed o instalațiune, care poate figura cu onoare printre cele mai bune laboratoare din Occident, d. raportor atribuind aceasta probabil meritelor altcuiva,—constată pur și simplu, că aceasta mi-a înlesnit dobândirea calităților ce binevoiește a recunoaște; adică d. raportor ia cauză drept efect și efectul drept cauză.

Dacă Universitatea din București n'are astfel de instalațiune, cauza este poate lipsa de interes a celor în drept, cari prea ocupați aiurea, nu au mai avut timpul să se îngrijească de conducerea unor asemenea laboratoare—căci nu creditele le-au lipsit, probă este, că toți cei cari au muncit cu tenacitate și pricepere, și cari au inspirat încredere, au ajuns să poseadă institute luxoase chiar.

Să revenim acum la invinuirea ce mi s'aduce prin raport, cum că lucrările mele sunt mărginite într'un cerc restrâns, și n'au fost continuate și de alți autori.

Această critică n'are nici un temei luat în mod absolut, dar față cu lucrările celorlalți candidați ar părea o ironie la adresa lor.

Pentru a putea afirma astfel de lucruri, de sigur d-l Raportor și-a zis: *cine va mai cel și pricepe la noi în țară lucrările candidaților în afară de mine, singurul specialist în fizică?* Mă întreb însă, cititu-le-a d-l Raportor?

Este într'adevăr ușor pentru d-sa să spună orice ar vrea, dacă cugetul d-sale îi îngăduie, căci nu există la noi acea opinie publică luminată, care limitează actele noastre omenești în fiecare direcțiune de activitate, în marginile legii și a interesului general.

Făcând însă apel la judecata oamenilor dreți, și întemeiat pe părerile profesorilor din străinătate, nu'mi va fi greu să arăt, cât este de nedreaptă și de deplăsată aprecierea din raport.

Cele 26 de lucrări originale, în care intră și descoperiri noi, și cele 10 conferințe, asupra fenomenelor luminoase, electrice, magnetice, calorifice și asupra relațiunilor și raporturilor dintre aceste fenomene cu principiile mecanicii și a termodinamicii, probează în deajuns cunoștința, cel puțin în trăsuri generale, a tuturor metodelor fizicii cunoscute, și aprofundarea lor în chestiunile cercetate special.

Dacă printre lucrările mele se găsesc și experiențe necontinuate de alți autori, se găsesc de asemenea experiențe cari au format punctul de plecare al altor multe lucrări și cari au determinat metode noi de investigațiune și drumuri noi în știința fizicii.

În zilele noastre, când știința este cercetată cu atâta întrecere de un foarte mare număr de experimenatori dibaci, nu la mulți le este dat să deschidă drumuri noi. Fie-mi dar permis să indic d-lui Raportor câte-va din descoperirile mele—pe care poate nu le cunoaște—descoperiri apreciate în străinătate.

1. În urma unor serii de experiențe în electrostatică—am găsit— condițiunile teoretice ale întrebunțării ecranului metalic în construcțiunea electrosopului. Asfăzi nu se mai întrebunțează altfel de aparate.

2. Din cercetările mele asupra magnetismului a rezultat un capitol nou;—rezultatele găsite de mine au fost confirmate, iar metoda a folosit mai departe altor fizicieni.

3. Descoperirea și lucrările asupra razelor X împreună cu colaboratorul Benoist și pe urmă a lucrărilor mele asupra razelor X transformate, au rămas ca lucrări clasice, cu metoda indicată de noi, și care a adus atâtea fapte noi în fizică.

Dar ca să arăt părerea învățaților din străinătate, voi recurge la câte-va probe ce din întâmplare păstrez încă. Sunt forțat aproape să uzez de un mijloc, ce în totdeauna am desaprobat, acela al scrisorilor particulare; am însă scuza că sunt atacat în reputația mea de om de știință și trebuie să mă apăr, și apoi nu produc scrisori de complezență ale profesorilor mei; ci este o scrisoare de la secretarul comisiunii de organizare a congresului de fizică din anul 1900, trecut.

D-l Ch. E. Guillaume, distinsul fizician, face apel la mine în numele comitetului, să cooperez printr'o lucrare la congres; iată ce-mi spune,—citez numai câteva pasagii: *«et en priant nos collègues de tous les pays, faisant autorité dans les matières ainsi choisies, de vouloir bien coopérer à cette préparation pour la rédaction des rapports....*

Parmi les questions, que vous pourriez traiter avec beaucoup d'autorité au congrès, se trouve la discussion aussi complète que possible, bien que résumée, des déterminations de v, à laquelle vos propres travaux vous ont particulièrement préparé, ou encore la question de la force électromotrice d'aimantation, qui est importante, et sur laquelle il serait intéressant d'attirer l'attention. Je ne vous parle pas des rayons X ou des rayons secondaires où vous avez une large part... Vous serez naturellement le meilleur juge à choisir etc».

În urma acestui îndemn am trimis raportul asupra chestiunii *Les Modifications physiques dues à l'aimantation*, publicat în colecția rapoartelor congresului.

Oamenii de știință remarcaseră însă această lucrare, căci înaintea imprimării acestui raport, 20 Iunie 1900, primesc următoarea scrisoare:

«Monsieur et cher Maître,

Ayant l'intention de préparer une thèse de doctorat, je prends la liberté, sur les conseils de M. le professeur Damien, directeur de l'Institut de Physique de Lille, de venir solliciter votre avis. J'ai répété avec succès quelques unes de

vos expériences sur la force électromotrice d'aimantation et je désirerais savoir s'il y aurait intérêt à continuer ces recherches avec des champs magnétiques très intenses (j'ai à ma disposition le grand électro-aimant de Du Bois construit par Hartmann et Braun et permettant d'atteindre 40.000 unités C. G. S.)

Cette étude n'a-t-elle pas déjà été faite et croyez-vous qu'elle puisse conduire à des résultats suffisants pour constituer une thèse? Dans le cas contraire, voudriez-vous avoir l'obligeance de m'indiquer dans quelle voie je pourrais entreprendre des recherches?

En vous remerciant à l'avance des renseignements que vous voudriez bien me donner je vous prie d'agréer l'expression de mes sentiments respectueux et dévoués.

R. PAILOT.

Agrégé-chef des travaux pratiques
de Physique,
Faculté des Sciences de Lille.

La această scrisoare am răspuns, arătând direcțiunea de urmat în aceste experiențe, pentru a studia mai departe fenomenul, eu nedispunând de mijloacele puternice și scumpe de care dispunea Institutul de la Lille (electromagnetul numai costă peste 4.000 lei) Urmând consiliile mele D-l Paillot a găsit lucruri noi, cari îi au servit ca teză de doctorat (a se vedea memoriul meu p. 26).

Nu voi cita din numeroasele scrisori schimbate cu diferiții bărbați de știință, nici nu voi utiliza formulele de politeță măgulitoare, spre a dovedi buna reputațiune de care mă bucur pe lângă fizicianii din străinătate, cari acum în urmă chiar cu ocazia viitorului congres de Radiologie și Electricitate ce are a se ține la Brusela, sub patronajul Societăților de Fizică din Paris și din Berlin, mi-au făcut deosebita cinste de a mă alege în comitetul de onoare, în urma căruia Ministerul m'a delegat să reprezint Statul Român la acest congres. Iată dar în treacăt câte-va dovezi cari—în contra părerii d-lui Raportor—arată că lucrările mele sunt cunoscute și *continue și de alți autori.*

Pentru ceilalți candidați, Raportorul uită de sigur să caute invinuirea ce o găsisse la lucrările mele; singura lucrare ce analizează este teza fiecăruia; căci nu se cunosc alte lucrări serioase dela întoarcerea lor în țară.

A publica lucrări la Paris, în acel mediu științific, cu mijloacele de cari se dispune în laboratoarele de acolo, sau chiar numai cu slaturile profesorilor, este de sigur un merit; a produce însă lucrări științifice serioase aici la noi în țară, este cu mult mai meritoriu și denotă pe cel bine pregătit și pe cel iubitor de știință. Raportorul a cunoscut de sigur numeroasele greutăți ce se întâmpină la noi în țară, căci dela intrarea d-sale, la 1891, și până astăzi, n'a produs decât vre o trei note publ. în Bul. Soc. de St. din Buc.

În ceea ce privește lucrarea d-sale de doctorat (și aceasta consiliată de prof. Lippman), cunoscutul fizician, profesorul englez Ames, face toate rezervele sale asupra preciziei măsurii, din cauza nesiguranței măsurii unui braț de pârghie. Toată importanța măsurii este precizia, deci....

Am spus aceasta pentru a se vedea cât de autorizat era d. raportor să scrie ceea ce a scris.

Ceea ce crede de mare preț d-sa este că ceilalți doi candidați au obținut doctoratul cu mențiunea *très honorable*; dacă d-sa nu știa că aceasta o obținusem și eu, n'avea decât să se informeze pe lângă actualul secretar general, d. D. A. Teodoru, care a asistat la susținerea tezei mele în ziua de 28 Aprilie 1896.

Din raportul comisiunii, următoarea frază e de reținut: *dela început vom spune că toți trei candidații, sunt excelenți*, și aceasta este prețioasă, pentru că urmarea ce a dat consiliul permanent recomandării, este în contradicție flagrantă cu această idee; și să nu uităm, că același raportor e și membru în consiliul permanent.

Dar să urmărim mai departe desvoltarea acestei chestiuni cu toate peripecțiile ei.

În seara de 11 Februarie 1909, colegiul universitar este convocat să asculte faimosul raport, care conchi-dea la recomandarea unuia dintre candidați cu titlul de profesor deadreptul, conform art. 69 al. d.

După citirea raportului au urmat discuțiuni mari, părerile fiind împărțite. Rezultatul a fost următorul: punându-se la vot concluziunile raportului, au votat pentru, numai doi din cei trei raportori; cel mai mare număr de voturi s'au întrunit pe numele meu.

Chestiunea a venit la Consiliul permanent, în stadiu următor. Dela Universitatea din Iași eram recomandat singurul, în unanimitate, iar dela cea din București nu se luase încă nici o hotărâre.

Aceiași persoană, care ca raportor al colegiului universitar a căutat printr'un raport meșteșugit să mă înlătore, se va pune în contradicție nu numai cu conștiința sa, dar chiar cu cele exprimate în raportul său, pentru a conchide la concurs de agregatie.

Dar pentru a ajunge la aceasta îi trebuia să înlătore recomandarea dela Iași, să nu țină nici o socoteală de ea; deci, i-a găsit un viciu de formă, cu ajutorul colegului d-sale dela științe, membru în acest consiliu.

Acest din urmă constată că recomandarea dela Iași s'a făcut fără un raport asupra lucrărilor candidaților, aduce aceasta la cunoștința consiliului *fără să ia vre-o concluzie*; pe baza acestui referat *fără părere*, d. Miculescu în numele consiliului, conchide la *concurs de agregatie*, urmează iscăliturile celor trei membri. Măsura este adoptată de minister.

Contra acestei hotărâri ilegale, care nu respectă nici articolele exprimate în lege, nici spiritul ei, vin a protesta cu toată energia, pentru că:

Raportorul, membru în consiliul permanent, nu putea să conchidă la concurs de agregatie, după ce în raportul său înaintea colegiului universitar, constată că toți *candidații sunt excelenți*; legea stabilește clar cum și când se va ține concurs de agregatie.

Art. 70. În caz când numirea nu se poate face conform art. 69, *din lipsă de candidați, cari să îndeplinească condițiunile convenite, ministerul va publica concurs de agregatie pentru catedra vacantă.*

Ori, în cazul de față, nu numai că toate condițiunile

erau îndeplinite: toți candidații fiind doctori și cu lucrări—dar, după expresiunea raportului, erau mai mult decât buni, erau «*exceleți*».

Motivul că Universitatea din Iași n'a însoțit recomandarea de un raport amănunțit asupra lucrărilor candidaților, nu putea imputernici pe onor. consiliu permanent să caseze recomandarea.

Universitatea putea să procedeze după cum a făcut. Nu-i se poate aduce învinuirea că în specie a lucrat cu pripire și n'a luat cunoștință de titlurile și lucrările celui recomandat.

Numit în unanimitate profesor, de ambele Universități, în baza meritelor științifice—cu care ocazie au fost studiate lucrările mele conform legii și regulamentului, continuând de atunci a lucra în specialitatea mea și catedra fiind identică, nu era deci cazul unui candidat, care dorește să se improvizeze profesor—și ale cărui lucrări nefiind cunoscute de profesorii facultății respective, cer numai decât un studiu amănunțit.

Această interpretare este conform cu spiritul legii, care cere o recomandare în persoana unuia dintre candidați, iar nu o clasificare a candidaților, sau chiar o recomandare în linia întâi și a doua, din care ministrul să aibă dreptul a alege.

Dealtminte, urmând exemplul raportului din București, s'ar părea că ar fi fost de ajuns vre-o câteva fraze de generalități banale spre a salva «*foormă*».

— Să admitem că Universitatea din Iași nu s'a conformat regulamentului de numiri... etc.; dacă aceasta nu ar fi fost un simplu pretext, consiliul permanent n'avea decât să retrimeată lucrările Universității în chestiune—spre a se conforma regulamentului,—după cum s'a procedat în alte ocazii asemănătoare.

De ce pentru o greșală de procedură a Universității să plătească candidatul—dacă greșala ar fi?

Dat fiind însă slăbiciunea raportului—și părtinirea lui prea vădită—se naște întrebarea care ar fi garanțiile candidaților «*exceleți*»—când de sigur în comisiunea de examen vor figura tot actualii d-ni Raportori?

— Ne vom regăsi iarăși în fața acelor concursuri scandaloase, din trecut, pe care actuala lege tindea să le suprimă—spre cinstea Universității.

Cunoscând însă ideile d-voastră asupra acestor concursuri—și munca ce ați depus pentru înlăturarea lor—cu drept cuvânt, mă surprinde deciziunea ce ați adoptat în cazul de față cu călcarea chiar a articolului 70 din lege—și contra acestei măsuri, vin a protesta Domnule Ministru, nădăjduind că veți binevoi a reveni asupra ei.

Primiți vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

DR. HURMUZESCU
Profesor la Universitatea din Iași

BIBLIOGRAFIE

I. Brănișteanu, *Calendarul agriculturii, industriei și comerțului pentru anul 1910*.

G. V. Botez-Cordon, *Pelale*, versuri. Iași 1909. Prețul 1 leu și 50 bani.

CESTIUNI SOCIALE

DUȘMÂNIA

Les haines sont si longues et si opiniâtres que le plus grand signe de mort, dans un homme malade, c'est la réconciliation.

La Bruyère.

Adesea dușmânia se ascunde sub o fizionomie surâzătoare și limba se exprimă pe un ton amical, pe când inima e plină de fere.

Solon.

Teme-te de dușmanul care caută să te liniștească cu vorbe dulci; căci dacă i te încrezi, el se va călăuzi numai de dușmânia lui și nimic nu-l va putea dezarmă.

Theognis.

I.

A devenit un adevăr aproape banal, că cele mai multe și deseori cele mai mari neplăceri ale vieții nu ne vin dela natură, ci din partea oamenilor. Mulțumită neîncetatei progrese ale științei, greutățile materiale ale traiului se împuținează treptat-treptat. Cât de mare farmec ar prezintă viața, dacă oamenii ar fi mai puțin roși de patimi josnice și chiar criminale! Dintre toate acestea este afară din orice discuție, că cea mai răspândită e *dușmânia*.

Dușmânia nu este o patimă primitivă, cum ar fi de exemplu amorul. Ea derivă de obicei din altele. Astfel bunăoară iubirea, când este contrariată și mai ales trădată, face să se nască ura. Și, fapt caracteristic, cu cât iubirea a fost mai înfocată, cu atât dușmânia care-i urmează este mai grozavă. De aci și proverbul că cine iubește mult, urăște și mult sau, în mod figurat, extremele se ating.

O formă și cea mai ușoară sub care dușmânia se înfățișează ca pasiune primitivă, este *antipatia*.

Adevărata cauză a antipatiei spontanee nu se cunoaște. Vedem o persoană pentru întâia dată, nu schimbăm cu dânsa nici un cuvânt, nu cunoaștem nimic din trecutul ei și cu toate acestea simțim pentru ea un fel de repulsiune, «ne este nesuferită», în sfârșit, ne este *antipatică*. Prin urmare, putem spune că antipatia este un sentiment obscur, de care suntem coprinși deodată, fără să-i găsim o rațiune suficientă.

Un alt fenomen ciudat care trebuie luat în seamă, este că antipatiile sunt foarte adesea reciproce. De ce aceasta? Mister.

Cu *simpatia*, acelaș fenomen. Cazul cel mai straniu este acela ce se petrece în *amorul spontan*. Un bărbat întâlnește în viața lui sute și mii de femei, fără ca să simtă pentru nici una dintre dânsese cece se numește amor și este destul să vadă pe una pentru întâia oară, ca să devie «amoretat nebun», deși n'au schimbat împreună nici un cuvânt, deși recunoaște singur că ea nu este cea mai frumoasă din câte a văzut. De ce o iubește, nici el nu-și explică.

Această atracție și repulsiune sentimentală dintre oameni este ceva misterios. S'ar părea că suntem instrumentul unei forțe de a cărei natură intimă nu ne dăm socoteală.

Este însă și un fel de antipatie, care până la un punct se poate explica. Am avut bunăoară de a face cu o persoană care ne-a pricinuit un rău mare. Întâlnind pe alta care seamănă cu ea trupește, suntem cuprinși dintr'o dată de un sentiment de aversiune. Fenomenul acesta psihologic, cu toate că nu e logic, totuși este firesc într-o câtva. Imagina ei ne-a deșteptat în minte imagina aceleia care ne-a făcut răul și cum amândouă se aseamănă; pe amândouă le urâm, însă bineînțeles că nu în același grad.

Tot astfel și cu simpatia. O persoană care ne-a fost simpatică, a murit. Este destul ca alta să-i semene, pentru ca să o simpatizăm, cu toate că această asemănare e numai aparentă.

În amândouă aceste cazuri totul se reduce la o asociație de idei, produsă de câteva note caracteristice asemănătoare dintre două persoane.

Antipatia — în special cea spontană — este o stare sufletească puțin complexă. În ea inteligența n'are nici un rol, căci nu este întemeiată pe nici o idee, pe nici o explicație rațională. O frază pe care o auzim adesea este: *nu știu pentru ce* cutare îmi este nesuferit. Oare aceasta nu dovedește în deajuns, că antipatia este un sentiment străin de inteligență?

O chestiune foarte interesantă este, dacă trebuie să ne conducem în relațiile noastre sociale după simpatie sau antipatie. Aceasta ar fi o mare greșală, căci atât una cât și cealaltă nu sunt indicii sigure asupra persoanelor. De multe ori se întâmplă să ne facem idee rea despre cineva, numai din cauză că înfățișarea sa ne este antipatică și să constatăm pe urmă, că ea este cum se cade.

Tot astfel ni s'ar putea întâmpla și cu simpatia. Un fapt care se observă mai des decât s'ar crede este, că mulți dintre oamenii lipsiți cu totul de caracter au o înfățișare simpatică. Ți s'ar părea că natura a complotat în favoarea lor, pentru că ei să poată abuză mai cu ușurință de încrederea nemeritată ce li se acordă.

Sunt unii oameni înzestrați cu mare pătrundere psihologică. Lor le este destul un zâmbet sau o privire, pentru că să constate firea cuiva. Ceva mai mult. Câte odată le este de ajuns, pur și simplu, înfățișarea unui om, pentru că să-l cunoască, să-i ghicească adevărata valoare morală. Acest dar sufletește nici dânsii nu și-l explică, fiindcă nici ei singuri nu știu ce-i face să creadă că X este un om așa sau altfel. Dacă le-ai cere să-ți arate indiciile după care s'au condus, nu știu să ți le spună și nu-ți răspund alt nimic decât că *e ceva* în făptura acestui om, care le arată că el trebuie să aibă cutare caracter. Iar dacă-i întrebi ce anume este acel *ceva*, nu pot spune, căci nu știu.

Persoane de acest fel am cunoscut, dar foarte puține. Și ele se înșală, însă foarte rar.

Ceeace se observă des la oamenii de rând este, că în judecarea unui om se conduc de obicei după întâia impresie ce le-o produce. De aceea ei se înșală de cele mai multe ori, căci între realitate și aparență rareori se întâmplă să fie potrivire.

Cel mai bun lucru ce ne rămâne de făcut este ca în toate observațiunile noastre să introducem *controlul inteligenței*, să ne întemeiem judecățile numai pe do-

vezi și vom avea descoperirea ocazia să vedem, că mulți cari ne sunt antipatici merită să ne fie simpatici și mulți care ne sunt simpatici, nu merită simpatia noastră și nici a nimănui.

Afară de antipatia spontană este alta *provocată*. Aceasta e cu mult mai complexă, căci în ea inteligența joacă un rol însemnat. În cazurile de acest fel *ne dăm seama* pentru ce cineva ne este antipatic cineva sau, mai bine zis, *ne-a devenit* antipatic. La început ne a fost indiferent, ba poate chiar că ne-a fost simpatic. Dar felul său de purtare într'unele împrejurări, apucăturile sale sau, în sfârșit, lipsa unor calități pe cari credeam că le are; toate acestea ni-l fac antipatic, fără însă ca să simțim în potrivă-i ceeace se numește dușmănie adevărată. De obicei, când *antipatizezi* pe cineva, *il eviți*; pe câtă vreme, când îl dușmănești, *il prigonești*.

Rolul *inteligenței* în antipatia de acest fel este, că prin mijlocirea ei am putut fi încunoștințați de cursurile persoanei care în urmă ne-a *devenit* antipatică. În antipatia provocată, inteligența *a precedat* deci acestei pasiuni.

Felul în care se manifestă antipatia aceasta se apropie ceva mai mult de dușmănia propriu zisă. Regretul că am fost înșelați în părerile și aprecierile noastre ne lasă un fel de resentiment și un fel de dorință — la unii, mai mare; la alții, mai mică — de a ne da oarecare satisfacție.

II

Cum se naște sau, mai bine zis, din ce se naște dușmănia? La această chestiune nu este tocmai ușor de răspuns, de oarece ea are multe și felurite cauze. Se poate spune însă, că pornește de cele mai multe ori din *sentimentul dreptății călcat în picioare* din *gelozie*, din *invidie*, din *amorul propriu rănit* și din *apucăturile egoiste contrariate*.

Dușmănia cea mai firească și cea mai îndreptățită este aceea care provine din rănirea sentimentului de dreptate. Dar ce este acest sentiment? Iată altă întrebare la care răspunsul este destul de greu. În adevăr, noțiunile de *bun* și *rău*, de *drept* și *nedrept* sunt relative, căci nu sunt aceleași pentru toți oamenii de pretutindeni. Însă această relativitate a lor nu merge așa departe pe cât s'ar părea.

Există un sentiment al dreptății sau, mai exact al equității, cu care omul se naște și care se observă chiar și la unele animale. Actele de răzbunare ale unora dintre ele — sunt citate cazuri de acest fel privitoare la unii cai maltratați — ne fac să bănuim aceasta. Există ceva în mulți dintre oameni, care-i face *să simtă* mai cu seamă ceeace este permis unora față de ceilalți și ceeace nu.

Se observă faptul că la copii în special acest sentiment al dreptății este foarte dezvoltat. Revolta ce simt, când li se face o nedreptate, este la unii atât de mare, în cât îi face să se sinucidă. Aceasta probează că n'au făcut în deajuns școala vieții.

Ei bine, sentimentul de care este coprins omul în fața unei nedreptăți, mai cu seamă când îi este făcută

lui, e dușmănia, caracterizată printr'un fel de revoltă în privirea celui care s'a abătut dela calea cea dreaptă. Iar dorința de care devine stăpânit este să-și dea satisfacție, fie pedepsind pe autorul nedreptății, fie căutând să o repare numai și atâta tot.

Dar cum natura omenească este foarte variată, nu se poate spune că toți oamenii vor reacționa la fel față de o nedreptate. Unii — foarte rari, este drept — nu sunt în stare să dușmănească. Ei sufer nedreptatea, fără ca să se revolte împotriva celui care a făcut-o. Acestea sunt naturile cele mai fericite.

Dușmănia provenită din amor propriu rănit și din gelozie se ascamă întru câtva cu aceea despre care vorbirăm. Căci, când cineva te rănește în amorul propriu, este firesc să te superi, de oarece ai conștiința că a făcut ceva care nu-i eră permis,—a fost nedrept prin urmare față de tine. De asemenea, când ești gelos, ai teamă să nu pierzi pe cineva pe care-l socotești — pe drept sau pe nedrept— că trebuie să-ți aparțină numai ție. Și când observi că l-ai pierdut, atunci ți se naște în suflet dușmănia în privirea celui sau celor cari au fost cauza pierderii.

Dușmănia provenită din *invidie* este cea mai nedreaptă dintre toate. Singura ei explicare stă în natura perversă a individului.

III

Dușmănia este una dintre patimile cele mai dure-roase. În ea durerea sufletească se manifestă sub formă de *regret* și de *dorință*. Regretăm întâmplarea care a provocat-o. Cât de liniștiți ne-am fi simțit, dacă ea nu s'ar fi petrecut!

Dorința trebuie socotită și ea ca o formă a durerii sufletești. Cel ce dorește nu se simte mulțumit, până când nu se satisface.

Când cauza care a provocat dușmănia este prea violentă, ea poate pricinui chiar boală.

Imi amintesc de o întâmplare a unui prieten al meu. Un cunoscut al său i-a adresat niște insulte grave care, având în vedere calitatea insultătorului, nu puteau fi pedepsite decât printr'o corecție *pipăibilă*. Impiedicându-l să i-o aplice, am făcut foarte rău, căci a doua zi l-am găsit bolnav în așternut.

Nici nu ne putem închipui cât de mare rău poate cauza unor oameni o dușmănie nesatisfăcută. Ea îi roade toată viața. S'ar părea câteodată că au uitat-o; dar e destul să le-o reamintești or să întâlnească pe cel dușmănit, pentru ca ea să se redeștepte tot cu aceeași putere. Am avut ocazia să observ aceasta la un fost director de pension, acum răposat, căruia un ministru îi închisese pensionul.

Ei bine, când a început să-mi povestească acest fapt, deodată fața i s'a îngălbenit, buzele i s'au învinețit, ochii i-au devenit sticloși, iar vocea a început să-i tremure. Și-mi aduc aminte cum îmi spunea că, întâlnind pe acel ministru, într'un local public, l-a chemat deoparte și i-a spus: «Domnule, eu ți-am făcut cel mai mare bine, iar d-ta mi-ai făcut cel mai mare rău; ți-o declar că dacă te-aș prinde într'un loc ascuns, te-aș omorî ca pe un câine. Dacă nu fac asta acum, este că mi-e frică de legile țării».

Nu voiu uita nici odată fizionomia îmbibată de ură a omului acesta.

Dușmănia este precedată de *mânie*. Ea se mai poate numi și *mânie nesatisfăcută*; căci dacă am fi reușit să ne satisfacem numai decât, atunci ne-am fi liniștit.

Ca orice însușire sufletească, simțirea variază dela om la om. Așa se explică de ce nu reacționează la durere toți în același fel. În starea normală, timpul chiar dacă nu le șterge pe toate, dar le liniștește prin urmare și dușmăniile omenești. Cu toate acestea sunt unii oameni a căror durere sufletească, a căror dușmănie crește proporțional cu timpul. Astfel a fost *Chateaubriand*.

Oamenii cei mai nenorociți sunt aceia a căror memorie afectivă este prea puternică. Ei sufer însutit mai mult decât ceilalți, fiindcă își reînviază durerea.

IV.

Inteligența are de asemenea un rol de căpetenie în dușmănie. Fenomenele intelectuale care se observă în ea, se raportă unele la *memorie*, altele la *imaginație*.

Prin *memorie* noi păstrăm în suflet motivele cari ne-au provocat-o, iar prin *imaginație* găsim mijloacele cu cari să ne dăm satisfacție. Sufletul celui ce dușmănește este într'o neîntreruptă frământare, — mai mare sau mai mică, după cum a fost și motivul.

Așa se explică de ce acel care a fost grav insultat sau umilit, este impropriu la orice muncă intelectuală străină. Când dușmănia ajunge la paroxism, atunci ea se aseamănă mult cu *monomania*. Căci întocmai ca și la monoman, toată viața mintală a dușmanului se învârtește în jurul unui singur gând: *acela de a se răzbuna*. Simțirea lui nu mai vibrează la nimic străin de aceasta.

Patima ce l'a coprins îi falsifică felul de judecată, făcându-l să mărească proporțiile faptului, care l-a adus în această stare și să reacționeze în mod cu totul exagerat. De aceea răzbunarea depășește aproape totdeauna măsura.

V

Formele externe sub care se manifestă dușmănia devin din ce în ce mai puțin perceptibile, cu cât civilizația crește. Căci omul cu cât se civilizează, cu atât devine mai maestru în arta de a simula și disimula.

Iată cum descrie *Lebrun* exprimarea dușmăniei: «Această patimă produce încrețituri ale frunții, sprâncenele se lasă în jos și se încruntă, privirea scânteiază, lumina ochiului este ascunsă pe jumătate sub gene și îndreptată în direcția obiectului; ea pare înflăcărată ca și albul ochilor și pleoapele; nările sunt galbene, deschise, mai mari ca de obicei, trase puțin înapoi, cedăce produce încrețituri pe obraji; gura închisă așa fel, încât se observă că dinții sunt încheștați; încrețiturile buzelor trase înapoi și foarte lăsate în jos, mușchii fălcilor par înfundați înăuntru; culoarea feței, parte înflăcărată, parte gălbue; buzele galbene sau livide.»¹⁾

Aceasta ar fi expresiunea clasică a dușmăniei; dar ea și în medicină, unde este mare deosebire între des-

1) Mantegazza (S.) *La Physionomie*. Paris. Alcan. 1885. pag. 143.

CRITICA LITERARA

UN POET: P. CERNA

crierea tipului clasic al unei boale și felul cum ea se înfățișează în realitate la fiecare bolnav în parte;—tot astfel și aici, dușmănia nu se manifestă la doi oameni în mod complect identic.

Dușmănia omului simplu este mai ușor de constatat, căci lui îi este mai greu să o ascundă. N'a devenit încă maestru în *arta* de a desimulă.

Cu totul altfel se petrec lucrurile, când este vorba de omul rafinat. El nu și-o arată prin nici un semn al fizionomiei. Aceasta îl face să fie și mai periculos.

Înfățișarea este și mai *artist*. Conform principiului său *sfânt*, ca să exprime totdeauna *contrariul* de ceea ce simte, — dânsul nu numai că nu-și va arăta dușmănia, dar va căuta să exprime contrariul ei. Cugătarea lui *Solon*, pusă în fruntea acestui articol, îl caracterizează de minune. Din nenorocire, sunt puțini oameni cari să observe acest mare adevăr.

Dușmănia propriu zisă, fiind o pasiune *lentă*, turburările trupești cari se produc în ea sunt relativ puține și ele atârnă bine înțeleș de intensitatea ei.

Când motivul care a provocat-o este mare și cel stăpânit de ea este prea impresionabil și ambițios în acelaș timp, atunci turburările organice pot fi destul de mari. Se observă în acest caz pierderea poștei de mâncare, *insomnie*, boale de ficat și boale miștale.

După cum se știe, în mânia turburările organice sunt mai rezezi și mai violente. Ele provoacă adesea chiar moartea imediată, pricinuită de apoplexie fulgerătoare. Acest din urmă caz nu se întâmplă niciodată în dușmănie.

Pe când mânia te poate omorî deodată, dușmănia te nimicește încetul cu încetul.

Stările emotive cari se observă mai des în dușmănie, sunt *mânia* și câte odată, mai rar, *veselia*. Mânia ne coprinde când ne revin în minte motivele care ne-au redeșteptat dușmănia. Ea este o repetare mai slabă a celei care ne-a coprins la început, cu o clipă mai nainte de a dușmăni.

S'ar părea ciudat că în dușmănie, în această dureoasă pasiune există și veselie; cu toate astea se întâmplă adesea acest fenomen. Această veselie o simte dușmanul or de câte ori isbutește să se satisfacă mai mult sau mai puțin în potriua dușmănitului. Căci trebuie să știm, că sunt dușmăni care nu se plătesc cu una cu două.

N. ZAHARIA

BIBLIOGRAFIE.

I. Heliade-Rădulescu, *Scrisori alese*, cari pot servi și școalelor secundare de ambe-sexe, fiind conform cu programele de studii. Buc. 1909. Prețul Lei 3.70.

V. Caraivan, *Povești franceze* (Biblioteca pop. Socec). Prețul 30 bani.

V. Caraivan, *Damnița Ilina* (Biblioteca Minervei). Prețul 30 bani.

C. Racovski, *La Roumanie des boyards, contribution à l'histoire d'une oligarchie*. Bucarest. Cercul de editură socialistă, Calea Victoriei 91.

Al. G. Dimitrescu, *Desimea populațiunii în Moldova*. Al. Baer. 1909. Buc.

Volumul de poezii al lui Cerna¹⁾ a fost întâmpinat de o mare parte din criticii noștri cu o oarecare răceală și s'a căutat a se face o atmosferă defavorabilă în jurul tânărului poet, aducându-i-se fel de fel de învinuiri cari se reduc mai toate la aceea, că poezia lui nu e tocmai ușoară de înțeleș...

Pe noi nu ne miră această ostilitate astăzi, precum nu ne-a mirat mai anii trecuți, atunci când ea se manifesta față de poeziile lui Cerna, pe când apăreau în revistele *Sămănătorul* și *Convorbiri literare*.

Era firesc să fie așa. Era firesc, ca într'o vreme când simțul pentru adevărata poezie e tocit și pervertit de o poezie mărunță, de toate zilele, fabricată la porunca directorilor de ziare și de alte întreprinderi literare,—era firesc, ca într'o astfel de vreme, un poet atât de adânc ca simțire, atât de înalt ca cugetare, atât de adevărat poet ca Cerna, să fie primit cu răceală și să apară neînțeleș celor mai mulți.

S'au înșelat amarnic cei ce au văzut o renaștere literară și o deșteptare a gustului pentru frumos, în alcătuirea și încurajarea unor mai mici sau mai mari cooperative între literați, făcute unele în scop de camaraderie, iar altele cu preocupări economice de sprijinire și «lansare» mutuală, sau de luptă mai eficace împotriva tipografilor și editorilor. Toate aceste preocupări de ordin material, cari au absorbit mai toată activitatea literaților, pasionând și interesul publicului cititor pentru lupta lor de a cuceri cât mai comod nemurirea, ajungând să tipărească cât mai mult și mai rentabil, dovedesc mai curând o scădere a cultului dezinteresat al frumosului.

Singurul rezultat real ce s'a obținut e, că s'a ajuns azi să se tipărească enorm de mult; că în nesfârșita serie de reviste ce apar se face o literatură de o mediocritate revoltătoare; că s'au format grupuri și grupulețe având fiecare foaia și criticul ei, și că se recunosc ca adevărate valori doar acei ce sunt înrolați sub steagul grupării respective. Considerații străine de artă, prietenii personale, ori interesele mici «bisericești», — interese cari rare ori reprezintă vre-o idee artistică, și acele rare ori e, din nefericire, vre-o formulă îngustă de artă—precumpănesc în aprecierile criticilor. De aceea nu ne miră că un poet ca Cerna, care a rămas izolat de toată această agitare exterioară, care nu și-a fărâmițat talentul pentru vreo «protecție» binevoitoare a vreuncea din aceste grupări, furnizând la comandă câte coloane de versuri se cereau,—este rău privit de o sumă din «pontifii» critice noastre.

Cerna a scris până acum puțin și a scris rar; a scris doar atunci când simțea că avea ceva de spus și nu-și tipărea poezia decât atunci când era convins că i-a dat forma cea mai perfectă. Cele trei-zeci și patru de poezii originale ce alcătuiesc volumul său sunt opera câtorva ani. Fiecare din aceste poezii reprezintă ceva

1) P. Cerna. Poezii. București 1910. Ed. Minerva.

trainic, fiindcă poetul a redat doar acele momente ce i-au lovit mai adânc simțirea și doar acele produse ale imaginației ce aveau în ele ceva nou și cu adevărat poetic.

* * *

Într-una din cele mai frumoase poezii ale sale, în minunata «*Noapte*» e un vers care ni se pare că redă întreaga personalitate artistică a lui Cerna:

Tresaltă, suflete al meu, și cântă!

e versul care oglindește tot sufletul poetului. Toată poezia lui Cerna e o vibrație puternică a unei sensibilități superioare, la impresiile realității. Aceste vibrații, Cerna le investimântează în imagini și versuri a căror frumusețe îl consacră ca cel mai de seamă poet al generației de astăzi. Sensibilitatea lui Cerna pe cât e de intensivă, pe atât e de cuprinzătoare, căci fiind înzestrat cu o cultură largă, filosofică, el nu e impresionat numai de întâmplările lui individuale ci are vie conștiința «umanității» sale și descori întâlnim în versurile lui accente omenești universale inspirate de destinele omului în genere. De aceea poate, el rămâne neînțeles pentru cei cu sufletul mărunț, neputincioși de a gândi măcar problemele mari omenești, necum de a se simți sguduiți de ele. Dar ori cari ar fi faptele ce-l impresionează, fie că e vorba bunăoară de o dragoste a lui, ori de durerea neamului, ori de nestatornicia fericirii pământești, simțirea lui Cerna vibrează cu aceeași putere și imaginile au aceeași frumusețe. Dacă ar fi să căutăm nota sentimentală caracteristică sufletului său, am găsi-o într-o *nespusă iubire a vieții*, a oamenilor și a naturii. Cerna iubește viața, nu numai cea de azi, și nu numai cea din jurul lui, ci și pe aceea ce a fost, pe aceea ce va veni și iubește universul întreg, tot ce poate cuprinde imaginația lui. Se înțelege, acest sentiment al vieții ia diferite aspecte după obiectul ficcării poezii. Dar în totdeauna vom regăsi la el ca notă fundamentală sentimentul fericirii nemărginite de a se bucura de viață. Și fiindcă dragostea este creatoarea și menținătoarea vieții pe pământ, în toate poeziile de dragoste ale lui Cerna, vom întâlni această exaltare a bucuriei de a trăi.

Îndrăgostiții din *Ecouri* se gândesc:

Că viața-i cel mai mare bine.

Dar clipele lor de iubire sunt atât de dumnezeiești, fiindcă odată cu ei se bucură tot neamul ce le va urma:

*Și dacă 'n ora fermecată
Asemeni zeilor păreși
E că trăiți ca 'n vis, deodată
Atâtea mii și mii de vieți.*

Atât de puternic îl face pe om să tresalte acest sentiment încât i se pare cu neputință ca el să fie un simțământ numai al individului și de aceea îl leagă de toată speța.

Fericirea ce o dă dragostea revine în multe poezii. Astfel în *Plânsul lui Adam*:

*De-a fost păcat înbitul, mărire cui l-a scos,
El a făcut păcatul atâtea de frumos:
Un farmec, o beție ce 'n veci în tine-o porți —
Pe clipa rătăcirii îndur și mii de morți.*

Iar în *Noapte* ne descrie astfel bucuria unui îndrăgostit:

*O suflete! Doinește și tresaltă!
Tu, tu ești fericitul din poveste!
Iar răzătorul chip cioplit de dallă
E visul tău și a ta domniță este...
Tresaltă, suflete al meu, și cântă!
De astăzi, n'ai să tremuri singuratec
Și nu vei mai privi, plângând, la stele —
Acum ești numai cântec și jărutec —
Ca ele viu — nemuritor ca ele...
Tresaltă, suflete al meu, și cântă!*

Îndrăgostitul așteaptă să treacă noaptea, să vie ziua de mâine, ca să-și revadă iubita și iată în ce admirabile versuri ni se spun acestea:

*Destramă-te mai repede, o, noapte,
In drumul vecinicieii!
De ce n'am aripile vijeliei
Să mă înnalț la pulbera de stele
Și să te sting, pe rând,
Sub fîlfăirea aripilor mele —
Să vie sfântul «măine» mai curând!...*

*.....Dar zorii rumenesc: Norocul vine —
El polește vârful, brazii, coasta,
Și plin de vis s'apropie de mine...
De ce nu sunt un zeu în clip-aceasta!
Orice dureri de pe pământ aș stinge.
Aș isbucni în cântece divine,
Să 'mpart la toată lumea care plânge
Salutul unei fericiri ce vine.*

Fii tare, inimă! Norocul vine...

În *Șoapte* ni se arată cum toată natura se bucură la visurile de iubire ale oamenilor «Această clipă de suspin vrăjite» care reprezintă eternitatea pentru muritori:

*...Se pare că umana nemurire
Au pus-o zeei 'n visul de iubire.*

Dar Cerna e tot atât de adânc și când atinge alte coarde. Așa, el înțelege rostul suferinții în viață ca o întărire a sufletului și ca un pas necesar spre a cuceri fericirea. Astfel în *In Peșteră* compară coloanele de stalactite cari formate din «lăcrămarea bolții» vin de o sprijină, cu durerile ce-au străbătut sufletele noastre și care au avut de urmare ca:

*Din suferinți abia îndurate
N-am făurit armuri de fier.*

Iar în *Printre Lacrimi*:

*O destin, o fericire!... Vine-o clipă când înveți,
Că atâtor idealuri depărtarea le dă preț;
Că de vrei să-ți dea norocul clipe cum n'au fost la fel,
Trebuie să lupți dorindu-l și să suferi pentru el —
Vecinic inima umană osîndită-i să-și măsoare
Cu durerile-alergării fericirea cea mai mare...*

Poezia socială îmbracă la Cerna forme nemai întâlnite la poezii noastre. Din versurile lui se revărsă o profundă iubire pentru cei desmoșteniți, pentru cei condamnați să sufere. Dar și aci el rămâne poet; nici o tiradă, nici o retorică estină ci numai simțire înduioșată. E același suflet care «tresaltă și cântă» la spectacolul durerii, dar cântă de data asta trist, iar sentimentul iubirii îmbracă forma compătimirii și a dorinții

și speranții că va veni vremea când robii de azi vor fi fericiți.

Astfel în splendidul poem *Către Pace*:

*Dar vor apune zeii tirani, dela o vreme
Și nu va fi pe lume nici sclav, nici domnitor
.....
Atunci de pretulindeni va curge viață nouă.*

În cele trei sonete scrise cu ocazia revoltelor sângeroase din 1907, intitulate *Zile de durere*, în *Poporul* avem modele minunate de poezie socială.

Dar dragostea lui nu se întinde numai la oamenii din ziua de azi ci și la cei ce vor veni și pentru cari trebuie să fim bucuroși că putem suferi.

Către Pace se încheie cu aceste versuri:

*Ce este o durere și-o lacrimă ce 'nseamnă,
Când tînăra nădejde la luptă te îndeamnă?
Și ce-i să cazî, când viața n'o pierdem în zadar,
Când trupurile noastre sunt pietre de altar, —
Când fiecare știm,
Că făurim o lume ce-o vor primi ca dar
Acei ce nu sunt încă și toluși îi iubim?*

Iar față de trecut găsim la Cerna un adânc sentiment de pietate de cea mai nobilă inspirație.—Iată bu-nioară invocția din al doilea sonet *Zile de durere*:

*— O, soare al iubirii, soare sfinte
Pân' nu pătrunde 'n vechile morminte,
Răsai deasupra sîngelui bogat
Usucă iute câmpurile roșii,
Să nu priceapă 'n groapa lor strămoșii
Al cui a fost — și cine l-a vărsat.*

Și iată chipul cum vorbește de Ștefan cel Mare în sonetul *Spre Bucovina*, când se adresează pelerinilor cu vorbele:

*Tăceți adânc! Pășiți ca 'n sfinte-altare
Să nu-L treziți din visuri seculare,
Să-și vadă sfîntul cuib pe mîini străine....*

Iar în *Zece Mai*:

*Părtaș al fericirii sfinte
Stă Luminațul Craiu de-o parte —
Deodată-i fulgeră prin mîinte
Vedenii dintr'un câmp de moarte.
Un gând a prins să-l înfioare
Și ochii lui se umeziră:
Dela obșteasca sărbătoare
Lipsese acei ce-o pregătiră.*

O notă pe care o întălnim în unele poezii ale lui Cerna și care ne desvăluie o trăsătură intimă a sufletului poetului, este sentimentul blîndeții și iertării față de cei ce l-au făcut să sufere. Ura și gelozia n'au loc în sufletul său ci și duce în tăcere durerea. De aci și caracterul dramatic al poeziilor în care întălnim această notă. Astfel în *Logodnă*, unde cântă fericirea iubitei sale care l-a părăsit, logodindu-se cu altul:

*O vis al vieții mele, ce-o clipă mi-ai zămbit,
Mergi pururi în lumină, etern sărbătorit!...
Și dacă eu mă 'ntunec, uitat, necunoscut,
Amara desnădejde de a te fi pierdut
Mi-o va 'mblânzi credința că te voiu și li mai bine —
Mai sus, mai fericită decît ai fi cu mine...
.....
...Nu te uita că ochiu-mi s'aprinde peste fire,
Că sufletu-mi se rupe de-atîta fericire —
Nu te uita: sărută-l, sărută-l înaintea —
Simțire-aș gura morții pe fruncea mea fierbinte!...*

Aceeași idee revine în *Sonete* II. Iubita lui s'a dus cu *celalt* în lume iar poetul îndurerat îi scrie:

*Și să mă uiți de tot — că tu ești bună
Că de-ar ajunge plînsul meu la tine,
Tu n'ai cunoaște fericiri depline,
Căci mila va veni să le răpună...
...Iar eu voiu alina tot chinul meu,
Gîndind că într'un colț bogat din fire
Tu dintr'un muritor creezi un zeu;
Că 'n lumea noastră plină de jelire
A izvorît un strop de fericire
Din inima ce-am deșteptat-o eu...*

Pe cât e de puternică și de sinceră simțirea lui Cerna, pe atît sunt de pline de avînt și de frumoase imaginile în care o îmbracă și de înalte concepțiile la care se ridică adese ori poezia lui. În *Părâuul și Floarea*, în *Celei așteptate*, în *Din Depărtare*, în *Torquato către Leonora* sunt imagini poetice de cea mai mare și mai curată valoare literară. Iată câteva versuri din *Din Depărtare*:

*Izvoarele stau mute, iar Noptea — o crăiasă —
Pășește aiurită, ca visurile mele,
Mișcînd la pasul vremii, hlamida ei de stele.*

Iar în *Celei așteptate*:

*Ades pe mare, luna 'ngîndurată
Sub vîl de nori alunecă tăcută,
Dar marea tot o simte, și sbătută
Spre dînsa, vuetînd, se 'nalță toată..*

*În zarea viitorului pierdută,
Așa-mi plutești în taine 'nvestmîntată
Dar sufletu-mi se sbate și te cată,
Iar gîndurile mele te sărută
.....*

Pentru a vedea cât e de măreață gîndirea lui Cerna, ar trebui să cităm în întregime *Isus Dura Lex* și mai ales admirabila *Floare și Genuine* din care s'ar vedea că dela Eminescu încoace, nici un poet al nostru nu s'a ridicat la atîta genialitate de concepție.

Acesta e poetul pe care cei mai mulți îl primesc astăzi cu răceală și indiferență ori «nu-l înțeleg», pe care însă o elită intelectuală îl gustă și-l admiră ca pe cel mai puternic, ca pe cel mai poet printre poeții generației de astăzi. Și este desigur caracteristic că cei ce-l apreciază pe Cerna sunt tocmai acei ce n'au pierdut și nu disprețuesc contactul cu operele nemuritoare și sănătoase ale literaturii, tocmai acei ce nu și-au tocit și rătăcit simțul frumosului în agitații străine de artă, ori în formulele înguste ale unei arte artificiale.

Și suntem siguri că după cum făgăduelile unei gloriole vane nu l-au momit odinioară pe Cerna și nu l-au făcut să-și fărâme talentul ca mulți alții, — tot astfel nu-l va turbura acum reaua voință ce i se arată de atîția. Dar dacă cumva îndoiala va pătrunde o clipă în sufletul său, atunci reamintescă-și frumoasele sale versuri din poezia *Inseninare* și suntem siguri că încrederea în talentul său îi va reveni îndată:

*Din mii de nori ce-au lunecat sub soare
Putut-a unul să-i răpească oare,
Căldura, tinerețea, strălucirea?
E sfînt și vecinic: ura nu e 'n stare
Să năruie tot ce-a clădit iubirea.....*

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

PENTRU CE SĂ SE VULGARIZEZE ȘTIINȚA MILITARĂ?

Azi se poate zice că armata e într'adevăr națiunea armată, fiindcă în caz de războiu, toți cetățenii în putere sunt chemați să ia parte.

Dar, lucru ciudat, dacă oamenii, cu puțină cultură chiar, se interesează de științele naturale și fizice, de progresul lor, de ce nu vor să se ocupe deloc cu știința militară, al cărui domeniu e așa de felurit și atât de întins?

Am căutat să aflăm cauza acestei stări de lucruri, și ne-am gândit că, dacă publicul se interesează așa de puțin de-ale războiului, aceasta nu se explică prin teoriile pacifiste, ci prin faptul că mulți nici nu știu că există această știință, iar alții cred că arta militară e prea aridă și prea puțin potrivită cu civilii.

Această lacună trebuie să dispară, fiindcă prin vulgarizarea științei militare nu se înmulțesc numărul războaelor, ci se fac să fie mai puțin probabile.

Intr'adevăr, nu țările tari sunt atacate de dușman. Orice stat, care vrea să fie respectat, trebuie să aibă o armată puternică, în care indivizii să fie în curent cu toate necesitățile războiului modern.

Prin vulgarizarea științei militare eu mai văd un alt folos: națiunea își dă seama mai bine de ofițerii cărora le încredințează grija de a o apăra, și cari sunt educatorii copiilor ei.

Națiunea ar înțelege, în fine, că acești ofițeri modești, pe cari prea adesea îi crede făcuți numai pentru paradă, în costume strălucitoare, la baluri și petreceri, sunt și muncitori tăcuți, cari trebuie să se țină în curent cu mișcarea științifică modernă.

Intellectualii nu vor mai disprețui pe acești reprezentanți ai «forței brutale», când vor ști că ei se ocupă cu o știință înaltă, care face apel la toate celelalte, chiar la științele psihice, cari d'abia acum încep să se formeze.

Pe acci cari se îndoiesc, eu i-ași sfătui să citească cursul savant predat la școala de războiu de colonelul Mandayt. Relevând marelui public operele acestor serii ilustre de profesori, cari în timp de 20 de ani au format creierul și inima elitei armatei noastre, Langlois, Mailard, Bormal, Foch, Laurezac, le vom da dreptul să aibă încredere în armată, care posedă azi o sănătoasă doctrină de războiu.

Să nu uităm, într'adevăr, că în 1870 victoria a părșit drapelele noastre, nu pentru că soldații erau proști și generalii incapabili. Aceste calomnii s'au scris multă vreme. Armata franceză n'avea deloc doctrina războiului—iată de ce a fost învinsă în acele zile nefaste.

Dacă curajul și abnegația ar fi deajuns pentru victorie, Franța n'ar fi suferit umilirea dela Sedan și Metz.

Ar fi bine să se amintească de asemeni că azi, mai mult ca niciodată, spiritul națiunii se resfrânge foarte puternic asupra armatei. Dacă țara întreagă n'ar mai fi obișnuită să considere știința militară ca o pacoste

fără rost pentru ea, dacă s'ar interesa, poporul ar dobândi cel mai bun spirit militar.

* * *

Ce e războiul? O ciocnire dintre două mase de oameni, cari se aruncă una contra celeilalte? Dacă ar fi așa, n'ar mai fi nici artă, nici știință militară.

În realitate luptele mari moderne n'au caracterul unei brutalități sălbatice. Deoparte și de alta, masele enorme puse în mișcare nu se vor repezi înainte, cum făceau pe vremuri cavalerii medievali. Cele două națiuni dușmane vor mobiliza un oarecare număr de trupe, se vor observa, vor căuta ca într'un timp scurt să-și cunoască una alteia planurile; pe urmă Generalisimii vor pune forțele în mișcare. Armatele dușmane vor ocupa o suprafață foarte întinsă; combinațiile cari permit să aștepte pe inamic ca să se dea bătălia, sunt multiple. Generalisimul va hotărî bazându-se pe: 1) studiul făcut din timp de pace, asupra mijloacelor de luptă ale adversarului; 2) informații culese de unități trimise înainte cu acest scop (cavalerie de cercetare, avantgarda generală, baloane dirijeabile, spioni); 3) mijloacele materiale ce le are la dispoziție; 4) starea morală a trupelor sale și ale adversarului; 5) starea morală presupusă sau cunoscută a celor două națiuni cari se luptă.

O alegere făcută în asemena condițiuni nu ar putea fi, pur și simplu, un act brutal, și o repet, că cere — din contră — celui care e chemat s'o facă, cele mai înalte calități intelectuale și morale, cere cunoașterea deplină a științelor strategice și tactice, și un studiu — deși mai puțin profund — al științelor tehnice militare și al științelor psihologice aplicate în domeniul militar. Aceasta nu-i deajuns; trebuie ca cei însărcinați să comande, să aibă o oarecare aptitudine, un ochiu ager, un caracter hotărît; trebuie să fie și artiști, căci conducerea războiului modern nu e — ca să vorbim drept — o știință, ci mai mult o artă ce se sprijină pe o tehnică absolut necesară.

«Istoria artei și a istoriei științei, scrie Rustow, un genial scriitor militar elvețian, se împletesc ca firele unei pânze. Artă se întemeiază pe reguli precise, pe care artistul n'ar putea să le calce — aceasta e adevărat și pentru arta militară, ca și pentru pictură, sculptură, arhitectură și poezie».

De altfel toți scriitorii militari sunt de acord asupra acestui punct. Se poate obiecta că artiștii mari sunt rari, și că — prin urmare — foarte rari sunt oamenii apti pentru comandament. Fără îndoială, artiștii inspirați, creatori de școale, oameni de geniu, a căror operă rămâne, sunt foarte puțin numeroși; dar alături de acești maeștrii există o pleiadă de oameni mai puțin dotați și care, totuși, să fie excelenți executanți. Aceștia din urmă vor face apel mai mult la știința pe care se sprijină — atâta tot — și munca lor poate da rezultate excelente.

În introducerea memoriilor sale Gouviont-Saint-Cyr scria: «Războiul îmi pare că se poate divide în trei părți bine distincte: meșteșugul, știința și arta».

Insist încă odată asupra acestui punct: artă se sprijină pe o tehnică adâncă. Mult timp marele public a

crezut că marii căpitani se nasc: se cită întotdeauna, ca argument al acestei teze, Napoleon.

Un talentat scriitor militar, Colin, într-o carte foarte documentată: *educația militară a lui Napoleon* a susținut contrariul: a voit să probeze că Napoleon I nu fusese decât continuatorul genial al oamenilor din secolul XVIII-lea, teorie care nu poate fi primită ca absolut adevărată, căci ar urmă să se restrângă de tot partea geniului în evoluția artei războiului, dar care prezintă totuși o parte de adevăr. În realitate, înainte de a câștiga acea privire sigură, acea cunoaștere adâncă a oamenilor, Micul Caporal, studiasse multe operele marilor căpitani, Cezar, Turenne, Frederic. Imi amintesc — în privința aceasta — o teorie greșită a lui Laffite: eram în liceu și obișnuiam ca să mă duc Duminica să ascult la Sorbona pe celebrul pozitivist. Asistam la ședința în care trata despre meritele lui Napoleon. Bonaparte, zicea el, nu e un căpitan genial. Format prin studiu, n'a fost decât un căpitan fericit. El a fost de necomparat ca legislator....»

Accastă teorie nu e mai exactă decât aceea care reprezintă pe Napoleon ca inspirat numai de geniul său. Nu trebuie să uităm că el însuși scrisse istoria campaniilor predecesorilor lui, nu ca să instruiască pe alții, ci să-și formeze propria sa judecată.

A trebuit să scriu acestea, ca să arăt că înaltul comandament militar, recrutat dintre ofițerii armatei noastre, trebuie să fie format din adevărați savanți.

...În secolul XX-lea prestigiul unui om se stabilește, sau după banii pe care-i câștigă ori îi are (prea de multe ori numai după aceștia), sau după cultura lui intelectuală ori morală. Prestigiul unei uniforme strălucitoare, împodobită cu decorații, nu mai influențează asupra publicului. Nu e deci rău ca intelectualii să știe că ofițerii nu mai sunt... zdrăngănitari de sabie, ci mai curând muncitori conștiințioși, cari își iubesc cariera.

(V. *La Vulgarisation scientifique* No. 21, 15 Noemvrie 1909.

CĂPITANUL LAUREZAC
(Traducere de *George V. Ilanș*).

UN OM SUSCEPTIBIL ȘI FOARTE IRASCIBIL

Vă spun drept, că dacă ași fi văzut cerul deschizându-se, în ajunul anului nou, sau dacă mi-ași fi auzit vacile și caii din grajd vorbind, precum se spune în poveste, nu m-ași fi minunat precum m'am minunat când am citit articolul intitulat *Criticul lui Frunză-verde*, publicat de onor. d. Th. D. Speranția în *Noua Revistă Română* din 3 Ianuarie 1910.

Și iar mai spun că în viața mea — și doar prin multe am trecut și eu — nu mi-a fost dat să întâlnesc un om așa de susceptibil și așa de irascibil, ca onor. d. Th. D. Speranția.

Dacă ași fi bănuț că un personaj precum e autorul atâtor *sărute* și *pipărate*, își va face atâta sânge rău, din pricina poveștii lui *Frunză-verde*, jur că mi-ași fi aruncat manuscrisul în foc și mi-ași fi împuns degetele, ca să nu mai pot ține condeiul în mână, cine știe câtă vreme.

Onor. d. Th. D. Speranția s'a supărat foc pe mine

pentru că am îndrăznit să arăt că greșește când afirmă unele lucruri pe cari eu le cred altfel.

Până la un oarecare punct înțeleg această supărare. Onor. d. Th. D. Speranția ocupă un loc de frunte în Panteonul nostru literar — și dela o vreme încoace și în cel politic; dacă, din modestie poate, d-sa însuși nu o crede, sunt însă și de aceia cari cred că în acest Panteon d-sa ocupă locul unui *Apis* — și-l rog să nu creadă cumva că fac vreo aluzie răutăcioasă când pomenesesc numele de *Apis* alătura cu al d-sale; — astfel fiind, când mă vede pe mine, un X., apropiindu-mă de strana bronzului fără a-mi plecă genunchii, să îngăduim zeului Speranția--*Apis* să se tulbure.

Să se tulbure, să se mânie, să se înfurie — aceste lucruri sunt admisibile și explicabile chiar pentru un zeu; dar să-și piardă cumpătul într-o atâta, încât pentru un *articolaș* cu cuprins literar, publicat într-o revistă serioasă, articol care nu-i convinge, pentru că poate-i zdruncină pedestalul sau îi întunecă aureola, să mă insulte în mod trivial, spunându-mi că nu-s la locul meu, că nu-s în toată firea, că nu mă respect, că n'am bună creștere, și vrând să mă zugrăvească, îi răsare în minte imagina unuia din cei cu căciula pe ceafă, cu mâinele până în cot în buzunarele dela pantaloni, și vorbind cum știu să vorbească cei din Tătărași... asta, dacă-i explicabil pentru *omul* Th. D. Speranția, e regretabil pentru *scriitorul* Th. D. Speranția; și eu, în articolul *Povestea lui Frunză-verde*, am vorbit de *scriitorul* și nu m'am atins de *omul* Th. D. Speranția.

La aceste insulte eu nu pot răspunde. Lumea în care trăesc nu-mi dă prilejul să învăț a răspunde la insulte.

Și la urmă, insultele sale nu mă ating; orice ar spune, despre mine, onor. Th. D. Speranția, nu mă supără. Și cum să mă supere?

Că va fi având bună creștere onor. Th. D. Speranția, cu atât mai bine pentru d-sa; îl asigur, însă, că eu nu i-o invidiez.

Că vrând să mă batjocorească, îi apare în minte icoana mitocanului, acesta poate să fie efectul acelui mister care se numește atavism; și nici pentru asta nu l invidiez.

Că nu-s în toată firea, că nu mă respect... De; eu nu cunosc pe onor. d. Th. D. Speranția, nu știu ce fel de viață duce, nu știu ce năravuri are, și mai cu seamă nu știu cam când se punc la scris, așa că nu știu cum să iau spusele d-sale.

Să răspund la articolul onor. d-lui Th. D. Speranția?

În urma articolului d-sale, constat că ași putea, cel mult, să mă pun la vorbă cu *scriitorul* Th. D. Speranția, pe când acest articol e scris de *omul* Th. D. Speranția, și cu acest om așa de susceptibil și mai cu seamă așa de irascibil, eu nu mă pot pune.

Insultele onor. d-lui Th. D. Speranția nu numai că nu m'au supărat, dar mi-au și prins bine la ceva: mi-au suggerat subiectul unui studiu pe care-l voi intitula: «*Povestea cercului de bute*».

A bon entendeur, salut!

ARTUR GOROVEI.

SANATORIUL Dr. GEROTA

CONSTRUIT SI MONTAT
Special pentru tratamentul boalelor chirurgicale
OPERAȚIUNI ȘI FACERI
Căminul Ferdinand 48, București
TELEFON 1/44

Analizează complet urine

sânge, lapte, spute, secrețiuni, suc gastric, fecale, paraziți, tumori, apă, vin, ceară, miere, stofe, etc.

Laboratorul D-rului G. Robin

singurul Dr. în medicină specialist cu o practică de Laborator de 15 ani,
De 11 ani Șef de Laborator al Spitalelor Civile
Str. I. C. Brătianu (Telefon 13/69)

— Cel mai mare laborator particular de —
Bacteriologie, Microscopie și Chimie

Vase pentru strins urină, etc. și instrucțiuni se trimit la cerere.

G. S. BECHEANU & I. ILIESCU

STRADA LIPSCANI, 26 — BUCUREȘTI — STRADA LIPSCANI, 26

MAGAZIN de NOUȚĂȚI și MANUFACTURĂ

Lânuri pentru rochii: Hommesponvon, cheviotte gros-côte etc., și

Postavuri în toate genurile.

MATĂSARIE

Cachemir soie, charmense, crepe de chine etc.
Taffetas din fabrica Bonnet culori și negre
Atelier special pentru rochi și confecțiuni

PÂNZĂRIE

Jerseuri, Flanele, Cache Corsets tricotate, Ciocapi și Batiste.

CORSETE

Dantele torchon și broderii veritabile

Rayon special pentru Lingerie și Troussouri
gata și după comandă

PREȚURI FIXE ȘI MODERATE

Cea mai ingenioasă mașină de scris este

YOST

Singura care scrie fără panglici

MODEL 10: cu claviatura dublă.

MODEL 15: cu scrisul vizibil și claviatura simplificată.

Cu tabulator pentru tablouri, devize, etc. Cu adaptator pentru scrisul în mai multe culori.

BUCUREȘTI

Calea Victoriei No. 54

TELEFON

VILE

DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2

Palatul Muntelui de Pietate

TELEFON No. 25/97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMAȚIE

Serviciu la domiciliu

Angroșiștilor li se acordă rabat

Ciocolata și Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători